

Miejskość i duch innowacyjności

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2013

Miejskość

i duch innowacyjności

NR 3080

Miejskość

i duch innowacyjności

pod redakcją

Marka S. Szczepańskiego
Krzysztofa Bierwiaczonka
Karoliny Wojtasik

Redaktor serii: Socjologia
Wojciech Świątkiewicz

Recenzent
Lesław H. Haber

Redaktor Katarzyna Więckowska
Projektant okładki Agnieszka Czyżewska
Redaktor techniczny Barbara Arenhövel
Korektor Marzena Marczyk
Łamanie Edward Wilk

Copyright © 2013 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-2216-2 (wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-214-7 (wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 11,0. Ark. wyd. 10,0.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Spis treści

Słowem wstępu (<i>Marek S. Szczepański, Krzysztof Bierwiazonek, Karolina Wojtasik</i>)	7
Krzysztof Bierwiazonek, Marek S. Szczepański	
Miejskość i innowacyjność – próba analizy socjologicznej	11
Krzysztof Bierwiazonek	
W poszukiwaniu miejskości: pomiędzy miejskim centrum a galerią handlową	35
Zbigniew Zagała	
Dlaczego należą..., czyli w jaki sposób wyjaśniać członkostwo ludzi w stowarzyszeniach? Refleksje nad miejską specyfiką aktywności obywatelskiej	59
Grzegorz Gawron, Małgorzata Suchacka	
Przemysły kreatywne w miastach regionu postindustrialnego. Próba przybliżenia sytuacji województwa śląskiego	80
Aleksandra A. Wycisk	
Innowacje w promocji miast województwa śląskiego	107
Karolina Wojtasik	
Transfer technologii jako nowe oblicze innowacyjności. Szkic teoretyczny	132
Barbara Lewicka	
Wirtualne cmentarze	148
Zakończenie (<i>Marek S. Szczepański, Krzysztof Bierwiazonek, Karolina Wojtasik</i>)	169
Summary	173
Zusammenfassung	175

Słowem wstępu

Książka, którą oddajemy w ręce Czytelników, zawiera artykuły koncentrujące się na interpretacji zjawisk związanych z fenomenami miejskości i innowacyjności. Taka problematyka wynika ze spostrzeżenia, że w dzisiejszych czasach trudno rozpatrywać szeroko rozumianą miejskość bez ducha innowacyjności. Pojęcie to rozumiane tu jest w wielu kontekstach związanych między innymi z zaangażowaniem obywatelskim, funkcjonowaniem miejskich przestrzeni publicznych, tworzeniem przemysłów kreatywnych, kampanii promocyjnych, procesem transferu technologii, a także nowej formy upamiętniania bliskich zmarłych, jakimi są wirtualne cmentarze. Tak szeroka perspektywa związana jest z badaniami i analizami podejmowanymi przez pracowników Zakładu Socjologii Rozwoju Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego, którzy są autorami poszczególnych artykułów.

Publikację otwiera tekst Krzysztofa Bierwiaczonka i Marka S. Szczepańskiego, który jest wprowadzeniem w socjologiczną refleksję nad innowacyjnością i miejskością. Punkt wyjścia stanowią klasyczne ustalenia Louisa Wirtha, które są pretekstem do rozważań nad koncepcjami osobowości nowoczesnej, miasta kreatywnego i inteligentnego, będących współczesnymi próbami odpowiedzi na pytanie dotyczące warunków funkcjonowania miasta i determinantów jego rozwoju. Immanentną cechą takiego miasta jest wykorzystywanie i kreowanie innowacji: społecznych, technologicznych, gospodarczych. Kolejny artykuł, autorstwa Krzysztofa Bierwiaczonka, koncentruje się na kategorii miejskości i problematyce

funkcjonowania miejskich przestrzeni publicznych. Są one niezbędnym elementem kreowania miejskości rozumianej jako styl życia, a współcześnie muszą one konkurować o uwagę mieszkańców miasta z „ucentrowionym” domem, centrami handlowymi oraz możliwościami wynikającymi z mobilności współczesnych mieszkańców miast. Punktem odniesienia dla autora są tu empiryczne badania prowadzone w kilku miastach Górnego Śląska.

Zbigniew Zagala podjął się refleksji dotyczącej zaangażowania obywatelskiego Polaków. Innowacyjny przemysł i nowoczesne technologie mogą się rozwijać tylko dzięki sieciom współpracy, wymianie kontaktów i współuczestnictwu. Analizując badania i opracowania teoretyczne, autor rozważa, na ile mieszkańcy nowoczesnych polskich miast są obywatelami tylko z nazwy.

Artykuł Grzegorza Gawrona i Małgorzaty Suchackiej otwiera część publikacji poświęconą najnowszym technologiom, nowoczesnym wizjom i innowacyjnym pomysłom. Autorzy tegoż tekstu podjęli temat kreatywnego miasta i klasy kreatywnej, a teoretyczne rozważania poszerzyli o wnioski z badań i raportów, formułując rekomendacje dotyczące stolicy województwa śląskiego i całego regionu. Aleksandra A. Wycisk z kolei analizuje zagadnienia innowacji w kontekście działań promocyjnych. Empirycznym układem odniesienia są dla niej miasta usytuowane w województwie śląskim. Następny w kolejności artykuł, autorstwa Karoliny Wojtasik, jest teoretycznym szkicem o innowacyjności rozpatrywanej w kontekście przedsiębiorczości akademickiej, będącej motorem rozwoju dla wielu miast (np. Cambridge), czy całych regionów (np. West Midlands). W artykule w sposób szczegółowy zdefiniowano kluczowe pojęcia z zakresu transferu technologii i przedsiębiorczości akademickiej. Publikację zamyka tekst Barbary Lewickiej podejmujący temat wirtualnych cmentarzy. Autorka definiuje rolę i funkcje takich wirtualnych przestrzeni, następnie analizuje kilka już istniejących wirtualnych nekropolii.

Oddajemy niniejszy tom, mając nadzieję, że wątki, które tu zostały podjęte, będą impulsem do własnych refleksji oraz poszukiwań badawczych. Analizowane w książce problemy będą także nadal uważnie obserwowane i eksplorowane przez autorów arty-

kułów w trakcie badań prowadzonych przez Zakład Socjologii Rozwoju Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego.

*Marek S. Szczepański,
Krzysztof Bierwiazonek,
Karolina Wojtasik*

Zakończenie

Zebrane w tym tomie artykuły, prezentujące analizy i refleksje dotyczące miasta i miejskości w kontekście innowacji i nowoczesności, wpisują się w nurt współczesnych socjologicznych badań miejskich i regionalnych. Problemy przedstawione w poszczególnych tekstach nie stanowią wyczerpującego i systematycznego wykładu na temat współczesnego miasta, ale pokazują wybrane z mozaiki miejskich zjawisk kwestie, które w szczególnie sposób bliskie są naukowym zainteresowaniom autorów – pracowników Zakładu Socjologii Rozwoju Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego. W kolejnych latach będą kontynuowane eksploracje badawcze i prace analityczne związane z dalszym poznawaniem ducha miejskich innowacji. Niemniej jednak, na zasadzie krótkiego systematycznego podsumowania, warto zwrócić uwagę na trzy kluczowe problemy, które zostały zarysowane w umieszczonych w książce tekstach.

Po pierwsze, współczesne miasta stanowią „naturalną” przestrzeń do życia, mieszkania, pracy dla coraz większego odsetka ludności świata. Wprawdzie w przypadku Polski współczynnik urbanizacji w ciągu ostatnich lat spada (według danych ze Spisów Powszechnych w 2002 roku 61,8% mieszkańców Polski mieszkało w miastach, a w 2011 roku 60,8%), ale ubytek ten spowodowany jest głównie nasileniem procesów suburbanizacyjnych związanych z wyprowadzką mieszkańców dużych miast na tereny sąsiednich miejscowości. Dla wielu takich osób miasto nadal stanowi ważny punkt odniesienia, miejsce pracy, ale też realizacji pasji czy uczestni-

czenia w wydarzeniach kulturalnych. Zarówno dla nich, jak i dla większości, która w miastach mieszka w coraz większym stopniu liczy się miejski styl życia, możliwość realizacji własnych zamierzeń w oparciu o ofertę, jaką proponuje miasto wraz z instytucjami publicznymi, ale też podmiotami prywatnymi działającymi na jego terenie. W tym kontekście kluczowe znaczenie ma jakość miejskiej przestrzeni publicznej, która powinna zachęcać do aktywnego miejskiego zaangażowania, a nie sprzyjać ucieczce do „ucentrowionego domu” lub miejsc o charakterze jednoznacznie komercyjnym i konsumpcyjnym.

Po drugie, miasta od zawsze były miejscami tworzenia innowacji i nowych idei. Dziś zjawisko to uległo wzmocnieniu. Realizacja, nawet częściowa, idei miasta kreatywnego i miasta inteligentnego jest dobrą ilustracją takiej redundancji. Ważne jednak, żeby kreatywności i innowacyjności nie traktować jedynie w kontekście technologicznym i gospodarczym. Równie istotne są innowacje społeczne, które prowadzą do wzrostu jakości życia miejskiego. Tu dobrym przykładem są miasta skandynawskie, które w udany sposób łączą różne wymiary innowacyjności. Z kolei w procesie poszukiwania innowacyjności w sferze gospodarczej kluczowa jest umiejętność sieciowej współpracy pomiędzy podmiotami prywatnymi i publicznymi. Samo powoływanie kolejnych instytucji służących transferowi innowacji i technologii lub ich pobudzaniu stanowi dopiero pierwszy krok do potencjalnego sukcesu.

Po trzecie, życie społeczne przebiega w coraz większej liczbie równoległych światów wirtualnych konkurencyjnych wobec tradycyjnego miasta. Z jednej strony jest to szansa na zwielokrotnienie procesów komunikacyjnych zarówno tych zachodzących pomiędzy jednostkami, jak tych związanych z działaniami promocyjnymi czy szerzej: wizerunkowymi miast. Z drugiej jednak strony świat wirtualny rodzi zagrożenie coraz większego odseparowania od miejskiej rzeczywistości fizycznej. Jednak, jak pokazuje przykład umiarkowanej popularności wirtualnych komentarzy, niektóre elementy kulturowe ciągle w większym stopniu przynależą do rzeczywistości fizycznej. Nie zmienia to jednak faktu, że przenikanie przestrzeni wirtualnej i fizycznej stało się już codziennością.

Miejska mozaika składa się z o wiele większej liczby elementów niż te analizowane w artykułach umieszczonych w niniejszym tomie. Mamy jednak nadzieję, że lektura tekstów zawartych w książce będzie stanowić inspirację do własnych eksploracji zjawisk społecznych związanych z miastem i innowacyjnością, a także do poszukiwań innych, nieujętych tutaj problemów.

*Marek S. Szczepański,
Krzysztof Bierwiaczonek,
Karolina Wojtasik*

Urbanism and spirit of innovation

S u m m a r y

The book contains articles analyzing contemporary social, cultural and political phenomena associated with the city and widely understood innovation. The concept of innovation is presented in the book in number of contexts: civil engagement, urban public spaces, establishing creative industries, promotional campaigns, technology transfer process as well as the new form of commemorating close persons by virtual cemeteries. Such a broad spectrum is the result of the research interests of the authors, derived from Department of Sociology of Development at the Sociology Institute of University of Silesia. Regardless of the wide perspective on issues of urban approach and innovation which the book contains, three themes appearing in texts can be recognized.

Firstly, contemporary cities are *natural* living space, space for residence and work for growing percentage of world population. Although, in case of Poland, rate of urbanization in the past years falls slightly, but it is caused by intensification of suburbanization processes connected with residents moving out of large cities to the area of nearby towns or villages. For many of these people the city is still an important point of reference, workplace, place for realization of hobby and participation in cultural events. Both for them and for the majority who lives in the city, urban lifestyle and the possibility to realize their own plans in the city, count more and more. In this context, the quality of public space is fundamental – it should encourage to engage in municipal issues, not favor the escape to the “centralized home” or to the areas of explicitly commercial and consumer purposes. The data contained in several texts show that the private sphere dominates over the public sphere – at least in Poland and Upper Silesia.

Secondly, the cities have always been places of innovation and creating new ideas. This phenomenon has been strengthened nowadays. Implementation, even partial, of the idea of creative and smart city is a good illustration of such redundancy. However it is important not to consider this creativity and innovation only in terms of technology and economy. Social innovations which lead to improving the quality of urban life are equally important. A good example of it are Scandinavian cities, which successfully combine various dimensions of innovation. What

is more, in the search for innovation in the economic sphere, the ability to network co-operation between private and public actors is crucial. Founding the institutions which help to transfer innovation and technology or to stimulate them is only the first step towards a potential success. The examples analyzed in the texts indicate that only the first step has been made.

Thirdly, social life takes place in a growing number of parallel virtual worlds that compete with the traditional city. On the one hand, it is an opportunity to intensify its communication processes, both those occurring between individuals and such relating to promotional, or more broadly – concerning image of the cities. On the other hand, the virtual world increasingly poses the threat of separation from the physical urban environment. However, as the example of moderate popularity of virtual cemeteries analyzed in the book shows, some of the cultural elements still belong to the physical reality. It does not change the fact that virtual and physical space interpenetration has become a commonplace.

Linking urban issues with reflection on innovation enables to see the city and its community with the new perspective. It allows us to respond differently to important contemporary questions: how modern city should look like? How should it work? How it can exploit the potential of citizens, institutions and companies that operate in the area? The texts included in the publication provide answers to some of these questions, but more often indicate barriers blocking the cities development and the conditions which cities must fulfill to use their latent spirit of innovation.

Die Städtichkeit und der Innovationsgeist

Zusammenfassung

Das Buch besteht aus den von verschiedenen Autoren verfassten Beiträgen zu gegenwärtigen Erscheinungen des Gesellschafts-, Kultur- und Wirtschaftslebens, die mit der Stadt und der Innovation im Allgemeinen verbunden sind. Der Begriff „Innovation“ steht in vorliegender Publikation in Zusammenhang mit u.a.: dem Bürgereinsatz, dem Vorhandensein von öffentlichen Stadträumen, der Entstehung von kreativen Industriezweigen, den Sonderkampagnen, dem Prozess des Technologientransfers und der Entstehung von einer neuen Form des Gedächtnisses von Toten – den virtuellen Friedhöfen. Solche Themenbandbreite spiegelt sehr unterschiedliche wissenschaftliche Interessen von den, der Lehranstalt für Entwicklungssoziologie des Soziologieinstituts der Schlesischen Universität entstammenden Verfasser wider. Abgesehen von solch einer Auffassung des Themas: Städtichkeit und Innovation – lassen sich in dem Buch drei Themenbereiche unterscheiden, die in den meisten Beiträgen erscheinen.

Erstens, die Städte von heute bilden einen „natürlichen“ Raum zum Leben, zum Wohnen und zur Arbeit für immer mehrere Menschen in der Welt. Wenn es um Polen geht, ist der Verstärkungsfaktor in den letzten Jahren geringfügig gefallen, doch der Grund dafür sind vor allem stärkere Suburbanisierungsprozesse, d.i. der Umzug der Großstadteinwohner auf die Gebiete der benachbarten Ortschaften. Für viele solche Personen bleibt die Großstadt immer noch ein wichtiger Bezugspunkt, ein Arbeitsort und ein Ort, wo sie ihre Hobbys betreiben und an zahlreichen Kulturveranstaltungen teilnehmen können. Sowohl für sie, wie auch für die meisten Großstadteinwohner ist es immer noch sehr wichtig, das Stadtleben zu genießen und eigene Vorhaben dank den durch die Stadt und ihre öffentliche Institutionen, wie auch durch die in der Stadt funktionierenden Privateinrichtungen angebotenen Möglichkeiten verwirklichen zu können. In der Situation ist der Stand des öffentlichen Raumes von besonderer Bedeutung; der Raum sollte zwar den Menschen ermuntern, sich in der Stadt aktiv zu engagieren, statt ins „Hauszentrum“ oder in kommerzielle und in die dem Verbrauch dienenden Orte zu flüchten. Wie es aus einigen Texten folgt, hat das Privatleben, mindestens in Polen und Oberschlesien, im Vergleich zum öffentlichen Leben eine dominierende Rolle.

Zweitens, die Städte waren schon immer ein Ort, wo verschiedene Innovationen und neue Ideen entstanden. Heutzutage hat sich das Phänomen noch verstärkt. Die Verwirklichung, wenn nur teilweise, der Gedanke einer kreativen und intelligenten Stadt ist eine gute Illustration von solch einer Redundanz. Es ist aber wichtig, dass die Kreativität und die Innovation nicht nur vom technologischen und wirtschaftlichen Standpunkt betrachtet werden. Genauso wichtig sind auch gemeinschaftliche, zu qualitativer Verbesserung des Stadtlebens führende Innovationen. Ein gutes Beispiel dafür sind skandinavische Städte, die verschiedene Formen der Erneuerung erfolgreich miteinander verbinden können. In der Suche nach der Innovation im wirtschaftlichen Bereich ist die Zusammenarbeit zwischen den einzelnen privaten und öffentlichen Subjekten von besonderer Bedeutung. Es reicht zwar nicht, weitere dem Transfer von Innovationen und Technologien dienende Institutionen ins Leben zu rufen oder sie anzuspornen; das ist erst der erste Schritt zum potentiellen Erfolg. Die in den Texten untersuchten Beispiele weisen gerade darauf hin, dass nur der erste Schritt getan worden ist.

Drittens, das Gesellschaftsleben spielt sich in immer mehreren parallelen virtuellen Welten ab, die der traditionellen Stadt Konkurrenz machen. Einerseits ist es eine Chance darauf, die Kommunikationsprozesse, sowohl die zwischen den einzelnen Personen verlaufenden, wie auch die mit der Stadtpromotion und der Stadtimage verbundenen zu vervielfachen. Andererseits aber bringt die virtuelle Welt mit sich eine Gefahr, dass sie sich von der faktischen Stadtwirklichkeit immer mehr absondert. Ein in dem Buch angeführtes Beispiel zeigt aber, dass es auch solche Kulturelemente gibt, die immer noch der realen Wirklichkeit gehören (gemäßigte Beliebtheit von virtuellen Friedhöfen). Die Tatsache ist, dass das Durchdringen von virtueller und realer Wirklichkeit schon zum Alltag gehört.

Die Beurteilung der Stadt vom Blickpunkt der Innovation aus lässt also, die Stadt und ihre Gemeinschaft aus neuer Perspektive betrachten. So ist man schon im Stande, folgende wichtige Fragen anders zu beantworten: Wie sollte die Stadt von heute aussehen und funktionieren? Auf welche Weise ist das Potential von Stadteinwohnern und von den in der Stadt handelnden Institutionen und Firmen durch die Stadt auszunutzen? Die im vorliegenden Buch beinhalteten Texte antworten auf manche von den Fragen, obwohl sie auch auf Barrieren hindeuten, die die Entwicklung von Städten hemmen und die Bedingungen nennen, die erfüllt werden müssen, damit sich die Städte den in ihnen schlummernden Innovationsgeist zunutze machen können.

Cena 20 zł (+VAT)

Miejskość i duch innowacyjności

ISSN 0208-6336